

We zijn trotse individuen, die leven voor de stad, maar de vlammenzee kan niet hoger.

Zo opent de Schotse zanger Paolo Nutini zijn liedje *Iron Sky*, IJzeren Hemel, dat hij twaalf jaar geleden uitbracht. Giel Beelen, de dj, moest live op radio huilen bij het horen van de tekst. In het lied bekritiseert Nutini onderdrukking door politici en terroristen. Het lied spreekt me aan, omdat ik ook leef voor de stad Amsterdam, de stad waarin ik geboren en getogen ben. Ik ben het archetype irritante Amsterdammer dat nooit elders heeft gewoond. Ik heb het écht geprobeerd, ik heb als negentienjarige een week in Parijs doorgebracht om te bedenken of ik hier zou kunnen wonen – met als antwoord: nee, Parijs lijkt me leuker als bezoeker – en ik heb sollicitatiegesprekken gevoerd bij Nederlandse mediatitels en de Nederlandse Ambassade in New York. Maar telkens waren er redenen waardoor het er niet van kwam – geen geld, geen visum. En ik ben al eens op de grens, op Newark Airport, een uur vastgehouden, waarbij mij onder meer de vraag werd gesteld of ik ooit een wapen had vastgehouden en ooit in het leger had gezeten. Ik dacht: kijk naar mij, agent, wat denk je zelf? Nu, met de opkomst van de handhavers van Immigration and Customs Enforcement (ICE), waarvan het budget onder president Trump van 6 miljard dollar naar 29 miljard dollar jaarlijks ging, hebben ze legio keuze om me aan de grens vast te houden: islamitisch, homo, van kleur, Arabische naam, journalist. En ja, ik noem ze handhavers, want dat zijn ze, niet meer dan dat; bedenk je eens dat hier een boa je opeens zou kunnen doodschieten!

Ik heb het ietwat romantische idee postgevat dat het universum mij naar Amsterdam heeft bewogen, dat ik hier hoor. Soms vraag ik me af of dit niet te makkelijk is om waar te zijn: een mens hoort zich toch naar stad en land te begeven om levenservaring en wijsheden op te doen? Maar dan denk ik aan de reisbrief van Seneca, brief 28 aan Lucilius:

‘Je moet je geest veranderen, niet de hemel. Ook al steek je de onmetelijke zee over, ook al verwijderen zich, zoals onze Vergilius zegt, landen en steden, je gebreken zullen je volgen waarheen je ook gaat.’ Tegen iemand die over ditzelfde klaagde, zei Socrates: ‘Waarom ben jij verbaasd, dat reizen jou niets baten, wanneer je jezelf meeneemt? Dezelfde oorzaak die je weg deed gaan drukt je (nog steeds).’ Wat kan de nieuwheid van landen helpen? Wat de kennis van steden of plaatsen? Dat heen en weer trekken loopt op niets uit. Vraag je waarom die vlucht jou niet helpt? Je vlucht met jezelf. De last van je geest moet worden afgelegd: niet eerder zal jou enige plaats bevallen.’

Er is bovendien genoeg te doen in deze stad. In de proloog van mijn eerste boek, *Wat zullen de mensen zeggen*, schrijf ik dat Amsterdam de stad is die mij talloze malen heeft afgebroken en opnieuw opgebouwd. Dit is de stad waar ik mijn vader verloor, waar ik met de dood ben bedreigd, waar middelmatige mannen op mijn ziel hebben getrapt en waar ik hoofdverwondingen opliep doordat ik van mijn fiets viel. Maar dit is ook de stad die mij vrienden heeft geschonken die meer waard zijn dan miljoenen, die mij zo ontzettend vaak heeft geïnspireerd, die mij een opleiding en carrière bood die naadloos op mijn persoonlijkheid aansluit, en die mij leerde wat liefde is, ook als ze vergankelijk is.

Ik leef niet alleen voor de stad, ik ben ook een trots individu, ik ben een trotse Amsterdammer, zoals in Nederland alleen Amsterdammers dat kunnen zijn. Friezen, Brabanders en Limburgers komen op

een aardige, gedeelde tweede plek, maar wij hebben nog altijd in onze geschiedschrijving staan dat wij in 1995 een referendum hielden over de mogelijkheid een stadsprovincie te vormen – iets dat overigens grandioos werd afgewezen, door zo'n 92 procent van de stemmers, al kwam slechts vier op de tien Amsterdammers opdagen om te stemmen. Ik ben eveneens trots om verslaggever van *Het Parool* te zijn en de eer te hebben om mij dagelijks met deze stad te bemoeien. Maar helaas is ook in deze stad een vlammenzee. En die kán hoger, maar dat zouden we niet moeten willen.

Eerder deze week had ik de onmetelijke eer om te dineren met de Amerikaanse journalist Evan Osnos. Nadien zaten we samen in een panelgesprek in Pakhuis de Zwijger. Osnos is verslaggever voor *The New Yorker* en heeft eerder gewerkt als correspondent in het Midden-Oosten en China, ook heeft hij een biografie over president Joe Biden geschreven. Voor zijn meest recente boek, *The Haves and Have-Yachts* van vorig jaar, dook hij in de wereld van de superrijken: de mensen die zich isoleren op gigajachten, boten die tot wel 450 voet lang zijn, dus 137 meter. Ze zijn voorzien van internetverbindingen, bioscopen, personeel en een helikopterpad. Wie niet zijn helikopterpad op het gigajacht zelf wil, laat simpelweg een kleiner jacht erachteraan varen. En dat allemaal ten dienste van één persoon: een of andere miljardair.

Waarom zijn het jachten? Simpelweg omdat de miljardairs zich dan volledig kunnen terugtrekken, achter de gigantische muren van hun schepen. Ze leven in alle anonimiteit en kunnen wegvaren wanneer ze maar willen. In sommige gevallen kunnen ze zich zelfs aan de wetten en jurisdictie van een staat onttrekken, omdat ze zich dan nét op internationale wateren begeven. Ze bereiken daarmee volledige soevereiniteit zoals bijna geen enkel mens kan betrachten, omdat 'er geen moment in het leven is dat de burger geen relatie heeft met de Staat', zo luidt de quote van Mannori en Sordi die ik altijd mijn studenten meegeef wanneer ik bestuursrecht geef op de Universiteit van Amsterdam. Van de aangifte van je geboorte tot de doodverklaring van je stoffelijk overschot: de Staat is er altijd.

Wij hebben in Amsterdam, voor zover ik weet, nog geen of slechts een handjevol rijken dat zich terugtrekt op dit soort jachten. Zoals wel vaker is onze samenleving minder extreem dan de Amerikaanse. Maar dat betekent niet dat onze samenleving géén extremen kent. Een jaar geleden keken mijn collega's Marc Kruyswijk en Malika Sevil mee in de wereld van luxeappartementen met de service van een hotel. Denk aan het luxe appartementencomplex Dam3, waar elk appartement een gangkast heeft voor vuilnis: 'je laat immers bewoners niet met een druipende of stinkende vuilniszak naar de cliko lopen'. Het vuil wordt een paar keer per dag bij de drempel van het appartement opgehaald. Als bewoners hun auto nodig hebben, komt de valet hem voorrijden. Als ze hun bed opgemaakt willen hebben, dan kan *housekeeping* dat doen. Als ze een croque monsieur van de bureaus van Grand Café Krasnapolsky, komt personeel daarvan het bezorgen. Het kost iets: 3000 euro per maand aan servicekosten. Maar daar zit dan ook alles in. Er zijn meer van dit soort complexen in Amsterdam. Denk aan The Valley op de Zuidas, of Residence L'Étoile op Gelderlandplein. Bewoners van dat laatste complex hebben het al helemaal getroffen: zij hoeven het pand niet uit voor een massage of schoonheidsbehandeling, want dat is inpandig. Gasten kunnen een logeerkamer reserveren in de woontoren, net zoals in de toren BOLD in Noord, net over het IJ. Bewoners van die woontoren hebben overigens ook een sportschool en sauna tot hun beschikking.

Volgend jaar opent de woontoren Nobu in het Beatrixpark, met het wereldberoemde gelijknamige Japans-Peruaanse restaurant in de toren, waarvan Robert de Niro een van de eigenaren is. Amsterdam gaat hiermee het voorbeeld achterna van Dubai, waar je bijvoorbeeld de Armanitoren

hebt, en de Verenigde Staten, waar je *residences* hebt van Versace en Cavalli. Nog een jaar eerder, in mei 2024, schreven mijn collega's Malika Sevil en Raounak Khaddari dat Amsterdammers steeds minder uit hun eigen bubbel komen. Uit onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek bleek dat mbo'ers, hbo'ers en universitair geschoolden zich – op Den Haag na – nergens zo slecht mengen als in Amsterdam: mensen blijven in de 'bubbel' van hun eigen opleidingsniveau hangen. Rijke Amsterdammers klitten bovendien meer samen dan de gemiddelde Nederlanders met een hoog inkomen. Dat doen ze op scholen, in de buurt, in de familie en op hun werk. Als we kijken naar de twintig procent rijkste Nederlanders, dan blijkt ongeveer de helft in de eigen bubbel te leven. In 2011 was dat nog zesenvestig procent. In Amsterdam ligt het percentage momenteel op drieënvijftig procent. De Nederlandse socioloog Jonathan Mijs, die nu aan de Boston University onderzoek doet naar ongelijkheid, vindt dat zeer kwalijk, zo zegt hij in de krant:

'Als je leest over armoede en je kent niemand die in armoede leeft, staat het ver van je bed. Dan kan je het afschrijven als: misschien hebben ze er wel gewoon niet hard genoeg voor gewerkt. Of misschien hadden ze het gewoon niet in zich. Dan wordt het ook makkelijker om weg te kijken.'

Er zijn Amsterdammers die wegstijgen door simpelweg uit een luxesportschool te rennen met een handdoek over hun hoofd, zo tekende mijn collega Marc Kruyswijk in juli 2025 op. Enkele dagen eerder publiceerde ik in mijn krant een longread over benarde omstandigheden bij de luxesportschool Saints & Stars, met vier vestigingen in Amsterdam. De prijs van een abonnement is minstens honderddertig euro, maar je krijgt enigszins dezelfde behandeling als in appartementencomplex Dam3: er zijn Dyson-föhns, smoothies met spirulina, en handdoekjes die naar munt ruiken. Ondertussen moesten in de sportscholen van Saints & Stars schoonmakers uit de Filipijnen en Indonesië werken onder benarde omstandigheden. Uit mijn onderzoek blijkt dat zij zeventien uur per dag moesten werken en geen pauzes kregen. Ze moesten slapen in de miljoenenvilla van eigenaar Tom Moos aan de Apollolaan. Sommige schoonmakers die aanvankelijk legaal elders in de Europese Unie verbleven, zijn door dit werk ongedocumenteerd geraakt – ze waren immers hierheen gekomen onder het voorwendsel legaal te mogen werken in Nederland. 'Ik heb het gevoel dat er specifiek naar mensen uit de Filipijnen wordt gezocht vanuit het idee dat we zwak zijn en we niet klagen,' zei een schoonmaker tegen mij. 'Ze zien ons als slaven. Maar we moeten onze stem laten horen. We willen niet dat dit ook met anderen gebeurt.' Een ander zei: 'Ik vind het mensonterend. Het voelde alsof mijn lichaam en ziel werden gescheiden, ik ging op de automatische piloot door. Ik had niet gedacht dat dit in Nederland kon gebeuren.'

Het deed me denken aan de tekst in het nummer *Get Free* van Major Lazer, een nummer dat ik eigenlijk ken van een ontzettend groot feestje op Lowlands. Maar wie goed luistert, hoort: *Look at me, I just can't believe what they've done to me. We can never get free.*

Momenteel onderzoekt het Openbaar Ministerie mensensmokkel en valsheid in geschrifte bij de sportschool, nadat een eerdere verdenking van mensenhandel is komen te vervallen. De Nederlandse Arbeidsinspectie wil 324.000 euro aan boetes opleggen, en de sportschool is door de civiele rechter al veroordeeld om vijf schoonmakers een schadevergoeding van vijftienduizend euro uit te keren wegens een giftige werksfeer. Vier dagen na het onderzoek stond Marc te posten voor de sportschool, hij sprak bezoekers aan. En toen liep een vrouw dus, samen met een man, onder een handdoek naar buiten. Marc vroeg haar waarom ze dat deed, en ze zegt: schaamte. En dan citeer ik even uit het artikel wat er gebeurt.

‘Dat zij toch de omstreden sportschool niet vaarwel heeft gezegd, hangt samen met het Prideklasje dat de man met wie ze naar buiten kwam hier volgt, blijkt later. “Het is heel dubbel. Ik doe het voor hem,” zegt ze voordat ze wegfietst. De man, geïrriteerd, roept bij het wegfietsen dat Pride ‘het belangrijkste van allemaal’ is. Ook belangrijker dan uitbuiting van schoonmakers? “Zeker,” roept hij.’

De laag van de toprijken in Amsterdam is betrekkelijk klein, maar groeit zeker en vast. Collegaverslaggever Tim Wagemakers becijferde dat, waar er in 2010 nog maar achtenzeventighonderd miljonairs waren in Amsterdam, dit er tien jaar later twintigduizend waren. Een veel grotere laag hieronder bestaat uit mensen die deze levensstijl ambiëren en willen etaleren. Het is de *streefklasse*, ook wel de ‘havermelkelite’, die naar biologische supermarkten gaat, dure yogalesjes doet, en chique natuurwijn drinkt. De groep is ontzettend breed en beslaat daadwerkelijk vermogende Zuidas-advocaten, maar ook filosofiestudenten die eigenlijk geen cent te makken hebben en op basisbehoeften beknibben. Wáárom is consumptie zo belangrijk geworden? Misschien omdat het om mensen gaat die hun plaats van herkomst in Nederland achter zich hebben gelaten en willen etaleren dat ze ‘erbij horen’. Misschien omdat het gaat om een generatie die denkt toch geen huis te kunnen kopen en zich dan maar overgeeft aan ongeremd hedonisme, om het leven aangenamer te maken. En misschien, simpelweg, omdat we gewoon allemaal rijk willen zijn, ook al zijn we het niet.

De Amerikaanse journalist Evan Osnos, die ik eerder aanhaalde, vertelde in Pakhuis de Zwijger immers dat zo’n achtenvijftig procent van de Amerikanen vindt dat miljardairs een afschuwelijke uitwerking hebben op het land. Tegelijk wil eenzelfde percentage zelf miljardair worden.

Het erge is dat in onze stad het niet de miljardairs zijn die de stad veranderen, maar wijzelf. Laat ik een aantal voorbeelden geven, die ik ook in mijn boek noem.

‘In 2024 sloot nachtclub De School in West. Voor veel bezoekers was dat een aderlating, omdat het hun veilige haven was. Maar de typische bezoeker – veelal jong, queer, hoogopgeleid en wit – was vaak niet dezelfde persoon als de buurtbewoner – veelal van middelbare leeftijd, heteroseksueel, laagopgeleid en Turks of Marokkaans. Je kunt je bovendien afvragen wat De School eigenlijk deed voor de buurt waarin het lag, Mercatorpark. Het gemiddelde inkomen in Mercatorpark ligt in 2022 op 10.400 euro, waar het gemiddelde Amsterdamse inkomen 36.000 euro is; 82 procent van de bewoners van Mercatorpark zit op of onder het sociaal minimum. De School runde een hippe sportschool met een abonnement van 60 euro per maand, maar waarom was het niet ook een openbare sportruimte voor de buurt? Ik ben zelf maar één keer in De School geweest, en kon me maar niet aan de indruk onttrekken dat hier vooral een witte hoge middenklasse aan queer mensen, die van techno en drugs hield, kwam. Mensen die normaal gesproken in het centrum zouden zitten, maar zich nu noodgedwongen naar de randen van de stad verplaatsten. Wat heeft de buurt nou aan hen gehad, behalve de drukte op de autowegen door alle Ubers die af en aan reden en de natte bosjes van de bezoekers die tijdens het urenlang in de rij staan toch even moesten pissen?’

Waar nu de razend populaire queer bar Pamela in Oud- West zit, zat 23 jaar lang de bruine buurtkroeg ‘t Zonnetje. Omwonenden kunnen maar niet wennen aan de overlast die Pamela voor hen veroorzaakt. Een echtpaar dat er al 22 jaar woont, zegt: ja, bij ‘t Zonnetje waren er af en toe excessen van dronken lui, maar nu klinkt het alsof ons bed van de ene op de andere dag is opgetild en tegenover de Melkweg is gezet.

In Noord leidde de komst van een terras bij restaurant Cometa tot oproer: oudere inwoners hadden geen zin in een ‘hippe’ tent. Ze geven de voorkeur aan de snackbar, het Chinese afhaalrestaurant en

de pizzeria, die er al heel lang zitten. En bovendien kunnen de originele inwoners zich geen kop koffie van vier euro veroorloven.'

Het zijn niet alleen de toprijken die sporten bij Saints & Stars, zoals Estelle Cruijff die enkele weken terug in mijn eigen krant verklaarde dat het wel weer kan om daar te sporten. Niet dat ik daar een oordeel over vel, gegeven het feit dat ik als journalist enkel verslag doe van feiten en duid. Maar het zijn ook de Amsterdammers die erbij willen horen, al zal het ze wellicht nooit lukken. Ze blijven het proberen. Terwijl er dus uitbuiting voor onze neus plaatsvond. Uitbuiting waar, bijvoorbeeld, de Nederlandse Arbeidsinspectie helemaal niet van wakker lag: zij zien dit om de haverklap. Zeven jaar geleden schreef collega David Hielkema al over het Indiase restaurant Saravana Bhavan aan de Stadhouderskade, waar koks maandelijks 700 euro per dag verdienen voor zes dagen per week werken. Ook daar werden paspoorten afgenomen. In februari van dit jaar rapporteerde Nieuwsuur dat een Ibis-hotel in Arnhem zo'n twintig asielzoekers en Oekraïners liet schoonmaken zonder de juiste papieren. Ze werden niet betaald, of slechts zo'n 3,50 tot 4,50 euro per schoongemaakte kamer.

Het doet me denken aan de Berliner Strassenszene van Nikolas Braun uit 1921, te zien in de Berlinische Galerie én op de voorkant van uw boekje. Braun legt daarin het straatbeeld van Berlijn in de Weimarrepubliek vast, en daarmee toont hij de drukte van de hedendaagse stad, met massatransport, moderniteit en reclame – terwijl de mensen in de marges van de samenleving ondertussen genegeerd worden. Was u, immers, de bedelaar links opgevallen, die hongerig kijkt naar het varkensvlees in de etalage? Na mijn publicatie over Saints & Stars kreeg ik berichten van talloze leden van de sportschool, waarvan sommige ook tegen mij zeiden dat schoonmakers er inderdaad 'verdrietig' uitzagen tijdens hun werk. Maar er was ook de Paroollezer die, twee dagen na het artikel, mailde:

'Ik sport al 2 jaar bij de vestiging bij het Leidseplein. De laatste 2 dagen is het opvallend dat het rommeliger is dan voorheen, alsof de schoonmakers die wel gewoon nog aan het werk zijn er met de pet naar gooien en zich dusdanig vrij voelen dat ze nu niet meer volledig dienstbaar zijn aan de missie om de club gewoon schoon te houden want ondanks alles is het 'the show must go on' natuurlijk. Vanmorgen om 07:30 bij inchecken was er een bananenschil achter de prullenbak en rond 09:00 na een heerlijke hyrox lag het er nog steeds, echt walgelijk!'

De vlammenzee kan niet hoger.